

Venlo, Welschap en Gilze-Rijen. Die vliegvelden moesten uitgebreid worden.¹ Het was zwaar werk, maar ook riskant doordat al die vliegvelden aan aanvallen door de Geallieerde luchtmacht blootstonden. Verscheidene van die *Kommandos* bestonden aanvankelijk uit Joden, maar dezen werden later door niet-Joodse *Schutzhäftlinge* vervangen. Van het *Aussenkommando-Gilze-Rijen* weten wij nog dat het in oktober '43 (het was in augustus gevormd) bijna geheel uit zwarthandelaren bestond; de *SS*'ers en *Kapo*'s traden er hard op, maar de gevangenen werden er door *Luftwaffe*-militairen bewaakt die, aldus de politieke gevangene dr. Fritz Steiner (een 'half-Jood' die wegens hulp aan Joden eind '42 in Amersfoort opgesloten was), 'zeer soepel waren en werkelijk dag en nacht van *SS*-bewakers verschilden; zij hadden geen notie van wat concentratiekampen eigenlijk waren . . . Dank zij hun soepele houding is een groot aantal van die jongens gevlucht.'²

Inderdaad, het was in het algemeen eenvoudiger, uit een *Aussenkommando* te vluchten dan uit Vught-zelf. Wij willen nu derhalve eerst enkele gegevens over die ontvluchtingen vermelden en zullen nadien de resterende groep *Aussenkommandos* behandelen, met name het grootste: het *Aussenkommando-Moerdijk*.

★

Er zijn in totaal van januari '43 tot en met juli '44 (de precieze gegevens over de maand augustus en de eerste dagen van september '44 ontbreken) van de in Vught ingeschreven mannelijke gevangenen een-en-tachtig gevlucht (van wie vijftien weer gegrepen zijn) en van de vrouwelijke negen (van wie drie weer gegrepen zijn). Van de een-en-tachtig mannen zijn acht-tien uit het kamp-zelf ontkomen, drie-en-zestig uit de kamp-*Kommandos* buiten de dubbele omheining, uit de *Aussenkommandos* of tijdens hun transport, en van die drie-en-zestig zijn twee-en-twintig bij het *Aussenkommando-Gilze Rijen* weggekomen. De negen vrouwen zijn allen gevlucht uit het *Aussenkommando-Den Bosch*. Deze gegevens sluiten de in het *Juden-durchgangslager* ingeschreven gevangenen in. Hoevelen van hen ontvlucht zijn, weten wij niet, wèl dat één Joodse gevangene uit het *Aussenkommando-Moerdijk* tweemaal gevlucht en tweemaal weer gegrepen is; de tweede

¹ In februari '44 kwam er korte tijd ook nog een *Aussenkommando* op het vliegveld Leeuwarden; daarop komen wij in ander verband terug. ² F. Steiner: 'Verslag' (22 jan. 1948), p. 23-24 (GC).